

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто сутність проблемної заборгованості банків. Проаналізовано зовнішні та внутрішні методи зниження проблемної заборгованості, здійснено їх порівняльну характеристику. Визначено переваги реструктуризації для банку та позичальника й запропоновано заходи щодо оздоровлення діяльності банку.

Аннотация. Рассмотрена сущность проблемных кредитов банков. Проанализированы внешние и внутренние методы снижения проблемной задолженности, осуществлена их сравнительная характеристика. Определены преимущества реструктуризации для банка и заемщика и предложены мероприятия по оздоровлению деятельности банка.

Annotation. The paper considers the nature of problem loans of banks. The internal and external methods of repayment of bad debts have been analyzed, their comparative characteristic has been given. The benefits of restructuring for the bank and the borrower have been defined and the rehabilitation activities of the bank have been offered.

Ключові слова: кредитний портфель, проблемні кредити, реструктуризація заборгованості.

Характерною рисою кризових явищ у банківському секторі стало стрімке поширення негативного соціального ефекту внаслідок непередбачуваних коливань курсу національної грошової одиниці, ризику неповернення заощаджень із проблемних банків, неплатоспроможності окремих позичальників – фізичних осіб (переважно за іпотечними кредитами в іноземній валюті). З другого боку, загроза недостатності кредитно-інвестиційних ресурсів та невиконання банком функцій забезпечення здійснення платежів зумовлює деформацію системи функціонування господарського комплексу держави. Тому дослідження проблемної заборгованості перебуває у сфері наукових інтересів багатьох вчених та практиків банківської справи [1].

На сьогодні жодна з кредитно-фінансових установ не може бути застрахована від виникнення у неї проблемної кредитної заборгованості. Значний внесок у розробку питань зниження проблемної заборгованості банків зробили сучасні економісти та практики, такі, як: Примостка Л. О., Єліфанов А. О., Васильченко З. І., Азізова К. М., Полтавська Є. О. та ін. Проте, як показує практика, питання зниження проблемної заборгованості ще не вирішені повною мірою.

Аналізуючи визначення цього поняття, надане різними авторами та викладене в різних джерелах, можна дійти висновку, що під проблемними кредитами слід розуміти заборгованість за банківськими кредитами, за якими своєчасно не проведено один чи більше платежів та внаслідок інших обставин виникають підстави щодо сумніву стосовно повернення кредиту загалом [2]. Проте порушення терміну повернення чергового платежу за кредитом – це лише одна ознака проблемного кредиту, яка, незважаючи на її важливість, все ж таки не може однозначно вказувати на належність конкретного боргу до складу проблемних.

Серед інших ознак виникнення проблемної заборгованості можна назвати такі [2]:

- зниження ринкової вартості предметів забезпечення;
- фінансові проблеми гарантів, поручителів, страховиків;
- призупинення робіт із виконання проектів, що фінансуються за кредитні кошти;
- непорозуміння позичальника зі своїми постачальниками, партнерами та контрагентами;
- реорганізація суб'єкта господарювання позичальника;
- звернення позичальника за додатковими кредитами;
- припинення контактів із працівниками банку;
- безпричинне порушення графіка звітності про використання кредитних коштів;
- наявність збитків у діяльності позичальника, зниження ділової активності його діяльності.

Окрім зазначених ознак виникнення проблемної заборгованості, необхідно враховувати й основні причини її виникнення. Так, аналіз наукових робіт дозволив визначити, що до основних причин виникнення проблемної заборгованості можна віднести:

- недостатній рівень моніторингу та управління власною ліквідністю, а також обмежені можливості українських банків щодо управління власними активами та пасивами внаслідок недостатнього рівня розвитку української фінансової системи [3];

- кредитування пов'язаних сторін. Рейтингове агентство Мудіс Інвесторс Сервіс (Moody's Investors Service) [4];

- погіршення якості активів (насамперед кредитного портфеля), що спричиняє зниження рівня грошових надходжень до банку від обслуговування кредитів та додаткову потребу у грошових коштах, необхідних для формування резервів під активні операції [1];

- завищення вартості застави внаслідок непрофесіоналізму (в окремих випадках – усвідомлених дій) банківського менеджменту [1];

- фактична відсутність ефективної системи супроводження кредитів, насамперед моніторингу [1].

Отже, банки України були змушені спрямувати свої зусилля у вельми специфічну сферу банківської діяльності – роботу з проблемними активами. Враховуючи важливість своєчасного вирішення проблем зростання негативного впливу проблемної заборгованості банків на стійкість та надійність банківської системи, доцільно дослідити способи зниження проблемної заборгованості, які умовно можна поділити на зовнішні і внутрішні. До основних внутрішніх способів було віднесено: реабілітацію [5 – 10]; ліквідацію [7 – 10]; реструктуризацію [9; 10].

На основі дослідження наукової літератури [10 – 12] було виявлено, що банк може здійснювати реструктуризацію проблемної кредитної заборгованості за допомогою одного з викладених далі способів або їх комбінації:

1. Пролонгація кредиту – перенесення кінцевого терміну погашення за кредитним зобов'язанням на пізніші терміни.

2. Кредитні канікули – позбавлення боржника від виплати тіла кредиту на певний строк (6 – 9 місяців) із подальшим рівномірним розподілом суми на строк, що залишився, без зміни терміну користування кредитними коштами.

3. Конверсія – переведення залишкової суми кредиту в національну валюту за поточним курсом до закінчення терміну, передбаченого кредитною угодою.

4. Тимчасове зниження відсоткової кредитної ставки – зниження розміру відсоткової ставки (у межах 1 – 3 пп.) на певний строк (зазвичай на кілька місяців) за умови, що позичальник достроково погашає більшу частину кредиту або додатково надає ліквідне забезпечення.

5. Капіталізація заборгованості за кредитом – переведення простроченого боргу в строковий кредит; розробка нового графіка виплат.

6. Зміна схеми нарахування відсотків – зміна схеми погашення боргу з класичної, за якої сума платежів за кредитом із часом зменшується, на анuitетну, яка передбачає погашення заборгованості рівними частинами протягом усього строку кредитування, або навпаки.

7. Скасування пені та штрафних санкцій – списання всієї суми нарахованої пені або штрафу у разі виникнення прострочки за боргом.

8. Додаткове фінансування (наприклад, на завершальній стадії інвестиційного проекту) – повне рефінансування залишкової і простроченої заборгованості за кредитом зі встановленням нового графіка погашення. В цьому випадку сума боргу збільшується на суму рефінансування, а розміри щомісячних платежів та збитків від реструктуризації розраховуються за вже розглянутими співвідношеннями.

У разі неефективності застосування внутрішніх методів управління проблемними активами менеджмент банку може прийняти рішення про доцільність застосування зовнішніх щодо банку дій для поліпшення структури його балансу та відновлення ліквідності. Це актуалізує практику застосування зовнішніх методів управління проблемними активами, серед яких виділяють [5; 6]:

- передачу проблемних активів в управління третій особі (колектору). У цьому випадку проблемні активи залишаються на балансі банку;

- продаж проблемних активів непов'язаній фінансовій компанії на умовах факторингу. У разі використання такого методу відбувається поліпшення структури кредитного портфеля, вивільняються внутрішні ресурси банку;

- продаж проблемних активів пов'язаній фінансовій компанії, внаслідок чого поліпшується структура балансу банку, спостерігається вищий рівень віддачі проблемних кредитів та економія внутрішніх ресурсів банку;

- сек'юритизація активів, що передбачає оптимізацію структури балансу банку шляхом перетворення наданих банком позичок на ліквідні цінні папери і відповідного трансферту кредитних ризиків банку в ризики інших учасників ринку. Однак на практиці цей метод застосовується зовсім рідко, оскільки необхідні значні витрати на трансформацію активів у цінні папери та їх розміщення;

- створення санаційного банку [1].

Особливістю застосування зазначених методів є прийняття рішення щодо їхнього вибору на етапі стягнення кредиту внаслідок неефективності превентивного внутрішньобанківського управління проблемними активами.

Основними негативними чинниками продажу проблемних кредитів є фактичне припинення ділових відносин із клієнтом у майбутньому та втрата можливості вигідно продати майно, отримане банком у заставу.

Деякі українські фахівці негативно відносяться до переведення непрацюючих активів до санаційного банку в Україні, тому що це обтяжуватиме державний бюджет та платників податків. Спроба вирішити проблеми непрацюючих активів за допомогою санаційного банку знівелює зусилля запровадити ефективний механізм роботи з нежиттєздатними активами в Україні та призведе до значних втрат державного бюджету [6].

У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку банківської системи України ефективним інструментом санації кредитів має стати застосування комплексу заходів щодо зниження проблемної заборгованості та активна співпраця банків зі своїми боржниками.

Наук. керівн. Штаер О. М.

Література: 1. Сирота В. Управління проблемними кредитами як основа антикризових заходів банку / В. Сирота // Вісник НБУ. – 2012. – № 11. – С. 51–55. 2. Суть поняття "проблемний кредит" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kneu.dp.ua/moodle-new/pluginfile.php/14108/mod_resource/content/0/Lekcija_8/1_Sut_ponj_attja_problemnii_kredit_.pdf. – Назва з екрану. 3. Васильченко З. Деякі аспекти методологічної основи розробки антикризових заходів у банку / З. Васильченко, І. Васильченко // Банківська справа. – 2012. – № 2. – С. 70–79. 4. Агентство Moody's: по данным исследования, кредитование связанных сторон остается структурным недостатком банков СНГ. Пресс-релиз [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.moody.com/researchdocumentcontentpage>. – Название с экрана. 5. Слобода Л. Напрями вдосконалення роботи банків з проблемними активами в посткризовий період [Текст] / Л. Слобода, Н. Дунас // Вісник НБУ. – 2011. – № 4. – С. 46–51.

6. Осадчий І. Шляхи вдосконалення роботи з проблемними активами банків України / І. Осадчий // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 1. – С. 39–43. 7. Карасьова З. М. Управління проблемними кредитами банку [Текст] / З. М. Карасьова, О. М. Михайленко // Наука й економіка. – 2010. – № 3 (19). – С. 36–40. 8. Спіфанов А. О. Операції комерційних банків [Текст] : навч. посібн. / А. О. Спіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2007. – 523 с. 9. Криклій О. А. Управління кредитним ризиком банку [Текст] : монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми : ДНВЗ "УАБС НБУ", 2008. – 86 с. 10. Азізова К. М. Дослідження методів управління проблемними кредитами банку / К. М. Азізова, С. О. Полтавська // Вісник МСУ: економічні науки. – 2013. – № 1–2. – С. 102–110. 11. Поздняков Є. М. Теоретичні і прикладні аспекти реструктуризації кредитної заборгованості [Текст] / Є. М.

Поздняков // Торгівля і ринок України. – 2010. – № 30. – С. 389–396. 12. Афанасьєва О. Б. Особливості антикризового управління в банках України [Текст] / О. Б. Афанасьєва // Економічний простір. – 2010. – № 38. – С. 89–99.